

FRI-ONLINE-1-PP-09

PARENTS' KNOWLEDGE OF CHILDREN'S RIGHTS⁹

Nevena Nenova Shopova – PhD Student

Department of Pedagogy, Psychology and History,

University of Ruse

Tel.: +359893668181

E-mail: nnenova@uni-ruse.bg

Assoc. Prof. Bagryana Ilieva, PhD

Department of Pedagogy, Psychology and History,

University of Ruse

Tel.: 082-888 268

E-mail: bilieva@uni-ruse.bg

***Abstract:** Each of us is born free, with equal rights and dignity. Children, just like adults, have their rights and responsibilities. The children's rights described in the The United Nations Convention on the Rights of the Child are part of the domestic law of Bulgaria and ensure that children are protected by law. Parents, teachers, as well as various institutions make efforts to respect the rights. The object of study of this article is which rights parents indicate as basic; their awareness of children's rights as part of the learning process; parents' views on textbooks related to the teaching of rights, as well as the involvement in the process of teaching the rights of older students and various state institutions. Two hypotheses can be made - that parents are aware of their children's rights; that they have no difficulty in stating the basic rights of the child; that they can point in which specific subject relevant topics are discussed at the initial stage of education. The second hypothesis should claim that parents find it difficult to name children's rights and are not sufficiently informed about them. For the purpose of this article, a survey was conducted among 56 parents of children up to 4th grade, the results of which support the second of the two hypotheses and lead to the conclusion that parents need to raise awareness regarding children's rights.*

***Keywords:** rights of the child, origin of rights, convention, fundamental rights, rights of the child within the educational process.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Детските права, описани в Конвенцията за правата на детето на ООН, продължават да са област, за която деца, родители и учители да усещат нуждата от повишаване на знанията. Обект на изследване на настоящата статия е информираността на родителите по отношение на детските права като част от учебния процес и мнението на респондентите за съществуване на помагала, свързани с преподаването на правата.

С появата на Конвенцията за правата на детето (КООНПД) през 1989 г. обществото ни своеобразно „обещава“, че ще защитава и утвърждава правата на децата. Въпреки изминалите почти 32 години от приемането ѝ, продължава да стои необходимостта от повишаване знанията на децата за техните права. И не само на децата – учителите и родителите също усещат необходимостта от по-добро вникване в тази материя, от повече време за осъзнаването на отделните права, както и от по-пълноценна институционална подкрепа.

⁹ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 28 октомври 2021 г. в секция Педагогика и психология с оригинално заглавие на български език: ПОЗНАНИЯТА НА РОДИТЕЛИТЕ ЗА ДЕТСКИТЕ ПРАВА. Той отразява проучвания по проект на катедра „Педагогика, психология и история“ по Фонд Научни изследвания № 21-ФПНО-02 „Създаване на STEALM центрове в образованието и социално-педагогическата сфера“.

ИЗЛОЖЕНИЕ

История на правата на детето в България

Зараждането на правата на детето в България може да се датира към 1925 г., когато е учреден Съюзът за закрила на децата в България. Според организационния си статут СЗДБ се стреми „да се грижи за всестранното физическо и духовно развитие на детето“ като обединява усилията на организациите и лицата, поставили си подобни задачи, ратува за усъвършенстване на нормативната база, свързана с майчинството и подпомагането на подрастващите, проучва проблемите им. Допуска се колективно и индивидуално членство. Индивидуалните членове са представители на държавната власт, на Българската православна църква и на другите вероизповедания, на Софийската община, СУ, Университетската детска клиника. Колективни членове са всички дружества и организации, които споделят целите на Съюза. Управлява се от общо събрание, настоятелство, технически директор и проверителен съвет. Първоначално като учредители и членове в СЗДБ влизат 22 дружества, представители на държавни и културни институции, на Софийската община. Сред обществените организации са БЖС, БУС, дружествата за борба с детската престъпност, д-во „Евдокия“, за безплатни ученически трапезарии и др. За председател е избран д-р Стефан Ватев (6 февр. 1866, Ловеч – 9 март 1946, София). Тласък в организационното развитие и в изявите на СЗДБ дава Наредбата закон за обществено подпомагане (1934). Законът регламентира привилегирания статут на Съюза по отношение ръководството и координацията на обществените грижи, а също при финансирането на инициативите от държавния фонд. Негов представител по право влиза във Висшия съвет за обществено подпомагане, всички дружества за подпомагане на деца задължително стават негови колективни членове, получава държавно финансиране в размер на 5 % от приходите на фонда за обществено подпомагане. Разполагайки със своя организационна мрежа, наложил своя авторитет и влияние сред обществеността, създава трайно партньорство с държавните институции и местните власти, СЗДБ успява да се справи със задачите, поставени от законодателя. С подкрепата на властите организацията разширява присъствието си по места и в края на 1935 г. обединява 83 градски, 753 селски клона и 293 селски комитета. Освен тях, охотно или не толкова, в него влизат и дружествата, занимаващи се с подпомагане на деца. Подобрява се и координацията с държавните и местните власти. Политическите промени след 9 септ. 1944 г. обаче поставят СЗДБ в свършено различна обстановка. Организацията не е разпусната, но среща много трудности, а изявите ѝ са значително редуцирани. През 1947 г. ръководството на БЧК и на СЗДБ излизат с инициатива за сливането на двете организации. Настоява се всички имоти на Съюза и тези на колективните му членове (благотворителните дружества и организации) да бъдат прехвърлени на БЧК, като към него се формира специална секция за закрила на детето. Държавните органи обаче не възприемат предложението и все повече се ориентират към разформироването на СЗДБ. Последният удар за Съюза идва на 8 октомври 1949 г., когато със заповед на министъра на труда и социалните грижи Здравко Митовски се обявява разтурянето му. Юридическо основание се търси в чл. 8 и чл. 10 от Наредбата закон за общественото подпомагане (1934). Според държавните чиновници Съюзът е преустановил дейността си, а държавата е тази, която е поела грижите за децата (Стоянова, 2021).

Съвременната система за закрила на детето в България започва с ратифицирането на Конвенцията за правата на детето, което става с решение на ВНС от 11 април 1991 г. и от месец юни, 1991 г. конвенцията е в сила за страната ни и е част от вътрешното право (Права на детето, 2021), като практическото ѝ прилагане започва почти 10 години след това, когато Народното събрание приема Закон за закрила на детето. Визията за правата на личността и детето в наши дни включва признаването на човешкото достойнство. Трудностите на образование към „права на децата“ през последните години нарастват в условия на педагогическо взаимодействие. Обучението изисква професионална компетентност (Алипиева, Д., 2019; Радославова, Л., 2019) и гъвкавост от страна на педагози и обучители. Използваните методи и подходи се нуждаят от непрекъснато развитие и усъвършенстване, за

да се увеличава нивото на квалифицираност на педагозите. Друга трудност се явява участието (или неучастието) на родителите в процеса по усвояване на правата – семействата трябва да бъдат по-активно включвани в съвместната работа по поднасяне на материала. На дневен ред идва въпросът дали самите родители са наясно с правата, отделят ли време да разговарят по тези проблеми с децата си и склонни ли са за тях самите да попълнят „липсите“ си в тази област.

Изследване на мнението на родителите по въпроси, свързани с правата на децата

През септември, 2021 г. бе направено анкетно проучване с 21 въпроса, засягащи правата на децата и познаването им, в което се включиха 56 родители на деца в предучилищна и начална училищна възраст (до IV-ти клас). Въпросите в анкетата бяха разделени в 3 дяла: I-ви дял с въпроси, касаещи профила на участника; II-дял, свързан с правата на детето в контекста на учебния процес; III-ти дял, целящ да разбере мнението на родителите за степента на познаване на правата от гледна точка на детето им, както и относно други участници в учебния процес (по-големи ученици или включване на различни институции)

В първия дял от въпросите се установи, че 61,7% от респондентите или 33 родители посочват, че имат дете или деца в начална училищна възраст, а останалите са родители на дете, посещаващо детско учебно заведение. Възрастта на отговорилите е над 22 г., като процентно най-голямо участие са взели родители от 31 до 40-годишна възраст (62,5%). По-голямо участие в проучването по признак „пол“ е на жените – при 94,6% от отговорилите. Респондентите с висше образование (бакалавърска, магистърска или научна степен) обхващат 78,6%, а 21,4% са със средно образование, като в анкетата няма записани участници с отговор „без образование“. По показател „местоживеене“, 45 участници са от гр. Русе, а останалите посочват други населени места (София, Пловдив, Варна, Бургас, В. Търново, Хасково, Игнатиево, Бяла, Щутгарт (Германия) и Исландия (без посочено конкретно място)).

Вторият дял от въпроси засяга детето и правата на детето в контекста на учебния процес. По-голямата част от отговорилите родители признават, че не познават или ненапълно познават правата на детето, включени в КООНПД, като те представляват 87,5% от всички срещу 12,5% от такива, които смятат, че познават правата и отговарят с „да“ (фиг. 1).

Фиг. 1

Запитани дали смятат, че учителят на детето им отделя специално време за разясняване на правата му, само 17,5% дават положителен отговор, а другите проценти се разпределят между отговорите „не“ и „не знам“ (фиг. 2):

Фиг. 2

Предпоследният от тази група въпроси засяга информацията дали родителите знаят в рамките на кой учебен предмет се обсъждат правата на детето в училище, като 31 души отговарят с „не“ или „не знам“, 19 посочват „час на класа“ и 6 отговора включват като свободен текст в анкетата предметите „човек и природа“ и „човек и общество“. Въпросът за това кои са основните права на детето бе оставен с възможност за свободен отговор, за да не се насочват респондентите в конкретно избираеми възможности, а спонтанно да могат да посочат какво мислят. От събраните отговори се открояват правото на здравеопазване, правото на образование, правото на закрила от насилие, правото на мнение, правото на живот в семейна среда и правото на изповядване на собствена религия. 7 души обаче посочват за отговор „не“ или „не знам“, което представлява 12,5% от отговорилите, като почти същият процент не могат да отговорят кое от изброените права им се струва най-трудно за осмисляне от децата. Същевременно, 60,7% смятат, че е необходимо да има допълнителни занимания в учебната програма под формата на специален час/предмет за разясняване на детските права (фиг. 3):

Фиг. 3

Очакван отговор на въпроса дали детето работи със специализирано помагало, свързано с правата, дават 96,4 % - „не“ и „не знам“, срещу само 2 души, които отговарят утвърдително. Неслучайно е, че отговорът е очакван – в съвременните рамкови изисквания при работата в час на класа за начален училищен етап няма фиксирани теми за правата на

детето. Самите права са загатнати главно в учебниците по „Околен свят“, без подробно обяснение. Окуражаващо е мнението, че над 57% мислят, че наличието на такова помагало би подобрило и подпомогнало работата на учителя по темата, а над 78% от родителите биха се включили в специализирано обучение, което да им е в помощ при разясняването на детските права, а малко над 66% харесват идеята правата да се разясняват от по-големи на по-малки ученици.

В последната група от въпроси става ясно, че родителите категорично смятат, че децата им не познават правата си, както се вижда от фиг. 4 – само 17,9% отговарят утвърдително дали децата са запознати, останалите отговори са разпределени между „не“ (69,6%) и „не мога да преценя“ (12,5%):

Фиг. 4

Все пак положителен знак е, че по-голямата част от родителите (53,6%) посочват, че отделят специално време за разговори, свързани с правата на детето, но и почти същият процент (55,4%) смятат, че е необходимо институциите да се включат по-активно в разясняването на детските права.

ИЗВОДИ

Българското правителство и институциите имат основно отговорността да зачитат и осигуряват детските права, признати от Конвенцията на ООН, във всички сфери на обществения живот. Затова те предприемат действия, с които гарантират грижа и закрила, необходими за детското благосъстояние, и осигуряват подходяща икономическа, социална и културна среда, образование, подкрепа и сигурност, за да развият децата своите способности. Приемат нови закони и разработват политики с цел пълното прилагане на Конвенцията. (Проект “Укрепване на капацитета на омбудсмана на РБ за независим мониторинг и популяризиране на правата на децата“, 2021) Родителите добре познават потребностите на своите деца, но не е така за правата им (Пиева, В., 2017)

На практика, ролята по „превеждането“ на детските права на достъпен език се пада върху училището и семейството. Резултатите от анкетното проучване красноречиво показват, че родителите не познават или ненапълно са запознати с правата на децата. В триъгълника учител-родител-дете, би могло да се помисли за конкретна програма за запознаване с правата, която да помогне както на родителите при общуването им с децата, така и на учителите в пряката им педагогическа дейност, което в крайна сметка да бъде и в полза за всяко дете.

REFERENCES

Alipieva, D.,(2019). The Role of Ego States for Emotional Intelligence of the Theachers. In: "Optimization of educational strategies for regulating emotions and feelings in education and the socio-pedagogical sphere", NSF: 19-FPNO-02,2019, ISBN: 978-619-207-183-7, st. 82) Алипиева, Д., (2019). В: „Оптимизиране на възпитателните стратегии за регулиране на емоции и чувства в образованието и социално-педагогическата сфера“, ФНИ: 19-ФПНО-02, ISBN: 978-619-207-183-7, стр. 82).

Пиева, В. Children's right to opinion as an element of sustainable community development. 56-th ANNUAL SCIENTIFIC CONFERENCE of “Angel Kanchev” University of Ruse, 2017, ISSN 1311-3321, 136-14, Copyrights© 2017 ISBN 978-954-712-733-3 (Print).

Kolarova, Ts. (2004). The rights of the child. Socio-pedagogical dimensions. University Publishing House St. Kliment Ohridski. Sofia. (**Оригинално заглавие:** Коларова, Ц. (2004). Правата на детето. Социално-педагогически измерения. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“).

Koleva, I., Legurska, M., & Tsvetanova, L. (2001). The right of the child to rights: Pedagogical technologies in a multiethnic environment. Forerunners Movement. Sofia. (**Оригинално заглавие:** Колева, И., Легурска, М., & Цветанова, Л. (2001). Правото на детето на права: Педагогически технологии в мултиетническа среда. София: Движение Предтечи.

Radoslavova, L.(2019) Development of emotional intelligence through the learning process in primary school age. In: "Optimization of educational strategies for regulating emotions and feelings in education and the socio-pedagogical sphere", NSF: 19-FPNO-02,2019, ISBN: 978-619-207-183-7) (**Оригинално заглавие:** Радославова, Л., (2019). Развитие на емоционалната интелигентност чрез процесът на обучение в начална училищна възраст. В: „Оптимизиране на възпитателните стратегии за регулиране на емоции и чувства в образованието и социално-педагогическата сфера“, ФНИ: 19-ФПНО-02, , ISBN: 978-619-207-183-7).

Ombudsman of the Republic of Bulgaria. Children's rights [PDF]. URL: <https://www.ombudsman.bg/pictures/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%BE.pdf> (Accessed on 27.09.2021) (**Оригинално заглавие:** Омбудсман на Република България. Права на детето [PDF]. Available at:

<https://www.ombudsman.bg/pictures/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%BE.pdf> [Accessed 27 Sept. 2021]).

Stoyanova, R. Union for Child Protection in Bulgaria. URL: <http://daritelite.bg/sayuz-zakrila-na-detsata-v-balgariya/> (Accessed on 05.09.2021) (**Оригинално заглавие:** Стоянова, Р. Retrieved from Съюз за закрила на децата в България. Available at: <http://daritelite.bg/sayuz-zakrila-na-detsata-v-balgariya/> [Accessed 05 Sept. 2021]).

UNICEF for Bulgaria website, Children's Rights page. URL: <https://www.unicef.org/bulgaria/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%BE> (Accessed on 06.09. 2021) (**Оригинално заглавие:** Уницеф за България, Права на детето. Available at: <https://www.unicef.org/bulgaria/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%BE> [Accessed 06 Sept. 2021]).